

ERLER KARISINA KOCA OLMAYA GİDEN KELOĞLAN MASALI ÜZERİNE ARKETİPSEL BİR ÇÖZÜMLEME

AN ARCHETYPAL ANALYSIS ON "ERLER KARISINA KOCA OLMAYA GİDEN KELOĞLAN" FAIRY TALE

Cansu DAŞDEMİR*

ÖZ: Kolektif bilinçdışının ana yapılarını oluşturan arketipsel semboller, C. G. Jung tarafından sistemleştirilerek kuramsal bir çerçeveye dönüştürülmüştür. Ruh, gölge, anne, baba, persona, anima ve animus gibi arketipler üzerinde yoğunlaşan Jung, bu arketiplerin bireyin öznelleşme yolculuğunda belirleyici roller oynadığını ifade eder. Dolaylı yoldan semboller yardımıyla açığa çıkan arketipler genellikle mit, masal ve efsane gibi anlatılarda karşımıza çıkar. Toplumsal bilinçdışının ürünü olan masaların muhtevasında çeşitli kültürel unsurlara rastlanıldığı gibi bireyin ve anlatıcının ruhsal dünyasına ait arketiplere de rastlamak mümkündür. *Erlar Karısına Koca Olmaya Giden Keloğlan*, sosyo-kültürel ve psikolojik unsurları içeren ve aynı zamanda bireyin öznel yolculuğuna rehber olan bir masalıdır. Masal düzleminde Keloğlan'ın öznel dönüşümünü gerçekleştirmek için yola çıkması ve bu yolculuk sırasında aştığı her engel, onun bilinçdışında var olan arketipsel imajların bir yansımasıdır. Bu arketipsel imajlar, Keloğlan'ın sosyal dünyasındaki kimliğini ve ruhsal dünyasını etkileyen faktörlerin neler olduğunu açığa çıkaran fenomenlerdir. Bireyin kendini ve çevresindeki diğer kişileri tanıma ve anlamlandırma sürecini ifade eden bireysel yolculuk, ruhbilimsel süreçlerin algılanmasında önemli bir rol oynar. Kısaca masal düzleminde karşımıza çıkan bireysel yolculuk ve arketipler, Keloğlan'ın psişesinin bir özetidir. Bu arketipsel imajların ve bireysel yolculuğun söz konusu masalın ana çatısını oluşturduğu ve Keloğlan'ın öznel dönüşümüne yadsınamaz derecede katkı sağladığı sembolik okumalar neticesinde tespit edilecektir. Buradan hareketle toplumsal imajların masal düzlemine nasıl aktarıldığı da ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Keloğlan, psişe, arketip, anima, gölge.

ABSTRACT: Archetypal symbols which are constituted to the main structures of the collective unconscious are systematized by C. G. Jung. Jung who focuses on archetypes such as soul, shadow, mother, father, persona, anima and animus, states that these archetypes play determinative roles in the persons' principle of individuation. Archetypes which are revealed indirectly with the help of symbols, appear often in narratives such as myth, fairy tale and legend. It is possible to encounter various cultural factors in the content of fairy tales which are the product of social unconscious as well as archetypes belonging to the spiritual world of the individual and narrator. *Erlar Karısına Koca Olmaya Giden Keloğlan* is a fairy tale that includes socio-cultural and psychological factors and also guides the persons' principle of individuation. In the fairy tale, Keloğlan departs to realize his subjective transformation and he encountered every obstacle during this journey. Archetype images is a reflection of his unconscious. These archetype images are phenomena that reveal Keloğlan's psyche. The individual journey, which expresses the process of recognizing oneself and those around them, enables the perception of psychological images. In short, the individual journeys and archetypes that we encounter in the fairy tale are a summary of Keloğlan's psyche. It will be determined that these archetypal images and individual journeys are constituted to the mainframe of the fairy tale and those contribute incontrovertibly to the subjective transformation of Keloğlan. From this point of view, how social images are transferred to the fairy tale will be revealed too.

Keywords: Keloğlan, psyche, archetype, anima, shadow.

* Uzm. - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi / Muğla - cansu.dasdemir76@gmail.com

Giriş

Türk Dil Kurumuna ait *Türkçe Sözlük*'te "ilk örnek" (2005: 121) şeklinde tanımlanan arketip, psishedeki ve toplumsal sistemlerdeki derin yapılardır (Pearson, 2016: 45). Antik çağdan itibaren kullanılmaya başlanan arketip, Platon'un ideasıyla eş anlamlı olan bir kavramdır (Jung, 2005:17). Ancak Platon'un ideası, yüce tamlık örneğiyle Jung'un arketipi, iki kutupludur bir başka deyişle hem aydınlık hem de karanlık yanı vardır (Jung, 2006:48). Kişisel bilinçdışına karşıt kolektif bilinçdışı kavramını geliştiren Jung'a göre kişisel bilinçdışı; bastırılmış bebedeksi dilekleri, unutulmuş yaşantıları içerir ve sadece kişiye aittir. Kolektif (ortak) bilinçdışı ise varlığı içgüdüsel davranışın gözleminden çıkarılabilen kişisel bilinçdışından daha derindeki bir bilinçdışı katı, bilincimizin doğduğu bilinmez maddedir. Jung, Freud'un bilinçdışı düşüncesinin aksine bilinçdışını olumlu görür; ona göre bilinçdışı, her karşı olunan ya da unutulmak istenenin topladığı bir ambar değildir (Jung, 1977: 10-11). Jung, arketiplerle ilgili olarak özellikle *çocuk, anne, baba, yaşlı, bilge adam, düzenbaz* gibi arketipsel karakterler ve *gölge, anima, animus, persona* gibi arketipler üzerinde durmaktadır (Kasımoğlu, 2017: 48). Bir tür ilkel imajlar denilen bu arketipler, davranışlarımızı yönlendirir ve folklor malzemesi, sanat eseri, masal, efsane gibi kişisel veya kolektif üretimleri etkiler (Bilgin, 2003: 33).

İnsan yaşamı, yalnızca dışarıdan kültür-iletişim yoluyla şekillenmez; her zaman sunulanlar arasında seçim yapma yoluyla içeriden de gelişir. Dolayısıyla dışarıdan örf ve âdetler bütünü olarak algılanan toplum, içeriden zihinsel bir süreç olarak (Marett 2018: 145) gelişmeye devam eder. Psikoloji ve kültür, karşılıklı olarak birbirlerini tamamlar ve birbirlerini temsil ederler. Aynı zamanda psikoloji; kültürü yapılandırmak, kültürün devamlılığını sağlamak, onu korumak, geliştirmek ve değiştirmek için de gereklidir (Ratner, 2019: 8-28). Bebeklikten çocukluğa, çocukluktan ergenliğe, ergenlikten kültürel ve toplumsal yapının kurallarıyla uyumlu bir topluluk üyesi olmaya ve en sonunda da fiziksel ve kültürel işlevlerin sonermeye başladığı ölüm sürecine uzanan süreçte sergilenen her bir seremoni, insanoğlunun biyolojik varlığını kültürel anlamlandırmayı amaçlayan simge ve kodlarla donatılmıştır (Aça, 2018: 30). Bu nedenle halk edebiyatı ürünleri incelenirken toplumun ve bireyin psikolojik serüvenleri göz ardı edilmemelidir. Kolektif bilinçdışını yansıtan masallar, toplumun sosyo-kültürel ve psikolojik serüvenlerine rehber olan anlatılardır. Bilinçdışını simgeleyen arketipler, doğrudan değil dolaylı yoldan simgeler kılığında (Jung, 1998: 244) masalların alt düzleminde kendini göstermektedir. Bu bağlamda, bünyesinde çeşitli arketipleri barındıran *Erler Karısına Koca Olmaya Giden Keloğlan* masalı dikkat çeker. Bazen akıl bazen hile bazen de kendi silah ve çareleriyle zafere ulaşan Keloğlan (Şimşek, 2017: 43) sonunda çoğu kez amacına ulaşmış bir tip olarak karşımıza çıkar (Dursun, 2008: 374). Keloğlan, atıldığı serüvenler ve aştığı engeller ile akli ve saflığı kendi üzerinde toplayan bir masal kahramanıdır. Keloğlan, sergilediği her

davranışıyla başarıyı yakalar ve başarıyı getiren bu davranışların altında çeşitli arketipler bulunur. İlgili anlatıda bulunan bu arketipler, *Muğla Masalları* (Önal, 2011) adlı çalışmadan hareketle dört kesite ayrılarak incelenmiştir.

Erler Karısına Koca Olmaya Giden Keloğlan

A. Başlangıç Durumu

1. Bir kadın ve bu kadının Keloğlan adında bir oğlu vardır.

B. Keloğlanı Harekete Geçiren Unsur/Olay

1. Keloğlan her gece kahveye gider, bir köşede büzülerek oturur.

2. Kahvedeki delikanlılar "Yiğitlik, yiğitlik, Erler Karısına koca olmaktır." diye söz atarlar.

3. Keloğlan delikanlıların bu sözlerini bir dinler, iki dinler sonunda Erler Karısına koca olmaya karar verir.

Jung psikolojisinde öznel dönüşümün ilk basamağı, kişiliğin azalmasıdır. İlkel psikolojide "ruh kaybı" olarak bilinen kişiliğin azalması, bilincin parçalanması ve bilinç bütünselliğinin yitirilmesidir. Bu noktada kişilik unsurları, bağımsız hareket etmeye ve bilincin kontrolünden dışarı çıkmaya başlar (Jung, 2005: 52). Keloğlan'ın bireysel dönüşümü için farkındalık aşaması, kitlesel bir mekân görüngüsü olarak karşımıza çıkan kahvenin içindekilerle başlar. Keloğlan'ın yaşadığı bu farkındalık, aynı zamanda kahramanı çağıran ve onun ruhsal ağırlık merkezini toplumun sınırlarından bilinmeyen bir bölgeye başka bir deyişle *maceraya çağrı* (Campbell, 2017: 60) olarak da nitelendirilebilir. Dev Karısı bahsini kahvedekilerin açması, Keloğlan'ın ruh kaybı yaşamasına ve onun ruh dünyasındaki yolculuğunun başlamasına olanak sağlamıştır. Keloğlan, yiğitlik bahsinin Dev Karısı'na koca olmaktan geçtiğini öğrenince bir bilinç kaybı yaşamış olmalıdır. Çünkü doğaüstü yaratık ile mücadele etmenin bilinçli düzeyde pek de makul bir izahı yoktur. Keloğlan, kitle içerisinde anlatılanların tesirinde kalmış ve hipnozlu bir kişilik gibi kendi benliğini bir kenara bırakmıştır. Bu durumda Keloğlan'ın aşması gereken ilk engel, bulunduğu yerden ayrılışıyla ilgili epizotta bulunan anne arketipidir.

C. Keloğlan'ın Serüvenleri/Aştığı Engeller

1. Keloğlan düşüncesini annesine anlatır.

a. Annesi Keloğlan'ın gitmesine izin vermez.

b. Keloğlan gitmek için ısrar eder ve annesini kızdırır.

2. Keloğlan yola çıkar, uzun bir süre yola devam ettikten sonra dağın tepesinde Dev Karısı'nı görür.

a. Dev Karısı güneşlenmektedir. Memelerini de omuzlarından arkaya atmıştır.

- b.** Keloğlan Dev Karısı'na yaklaşır ve memelerinden emmeye başlar.
- c.** Dev Karısı, Keloğlan'a memesini emdiği için oğlu olduğunu ve onu öldürmeyeceğini söyler.
- 3.** Dev Karısı oğullarından Keloğlan'ı saklamak için süpürgeye çevirir.
- a.** Dev Karısı'nın oğulları evde bir insan eti kokusu aldıklarını söylerler.
- b.** Dev Karısı oğullarına; "Oğlum, şuradan bir âdemoğlu gelse, benim mememi emse, sizin neyiniz olur?" diye sorar.
- c.** Oğulları kardeşleri olacağını söyleyince Dev Karısı süpürgeyi Keloğlan'a çevirir.
- ç.** Gece olunca Dev Karısı yataklarını serer ve hepsini uyutur.
- 4.** Dev Karısı gece gelip kimin uyuyup kimin uyumadığını kontrol eder çünkü Keloğlan'ın kaçacağını düşünür.
- a.** Keloğlan Dev Karısı'ndan sırasıyla baklava, börek ve kuzu dolması ister, Dev Karısı Keloğlan'ın isteklerini yerine getirir.
- b.** Keloğlan istediklerini yedikten sonra tuvalete gitmek ister.
- c.** Dev Karısı Keloğlan'ın kaçmasını engellemek için beline ip bağlayarak tuvalete gitmesine izin verir.
- ç.** Keloğlan belindeki ipi tuvaletin direğine bağlayarak kaçmayı başarır.
- 5.** Bir süre sonra Dev Karısı Keloğlan'a seslenir cevap gelmeyince ipi çeker ve Keloğlan'ın kaçtığını anlar.
- a.** Keloğlan Dev Karısı'ndan kaçmaya başlar ve yolda sırasıyla kurbağa, kaplumbağa ve kirpiden yardım ister.
- b.** Kurbağa, ilk başta Keloğlan'ı saklar ama Dev Karısı'nı görünce yardım etmekten vazgeçer.
- c.** Kaplumbağa da korkusundan Keloğlan'a yardım etmez.
- ç.** Kirpi, Keloğlan'a yardım eder ve değirmenin başındaki işine geri döner.
- d.** Dev Karısı kirpiden Keloğlan'ı ister ama kirpi Dev Karısı'na aldırış etmez.
- e.** Dev Karısı kirpiyi yutar, kirpi Dev Karısı'nın karnını delerek dışarı çıkar. Üç kere bu olayın yaşanması sonucu Dev Karısı ölür.
- 6.** Dev Karısı'nın öldüğünü gören Keloğlan, Dev Karısı'nın kulaklarını keser ve delikanlıların kahvesinin yolunu tutar.

Keloğlan'ın bulunduğu yerden ayrılışı, benliğin keşfedilmesinin ve bu keşifle birlikte değişim yaşanmasının ilk basamağını oluşturur. Çünkü insanın başlangıçtaki kişiliği ile daha sonraki kişiliği genellikle birbirinden farklıdır. Bu nedenle, en azından yaşamın ilk yarısında kişiliğin çoğalması ya da değişmesi mümkündür (Jung, 2005: 53). Keloğlan'a bu değişimin başında iki seğenek sunulur: Ya annesini dinleyerek mücadele etmekten vazgeçecek ya da ruhunun en kadim saplantısı olan anne arketipinden vazgeçerek bulunduğu mekânı terk edecektir. Yaşamda bir çorak arazi unsuru olarak; hastalık, can sıkıntısı, uyuşukluk, yabancılaşma, boşluk, kayıp, bağımlılık ya da kışgınlık gibi duygular yola çıkma zamanının geldiğini gösterir (Pearson, 2016: 27). Toplumda henüz kendini ispatlayamamış, tam anlamıyla bir statü kazanamamış olan (Dursun ve Torun, 2017: 263) Keloğlan; güvensizlik, yetersizlik ve yalnızlık gibi duygularının etkisini bilinçsizce yaşamış olmalıdır ki yiğitlik statusünü kazanmak adına yola çıkma zamanının geldiğini anımsar. Masalda Keloğlan'ın yetersiz olduğu onun bir kōşede büzülüp oturması ve annesinin onu miskin olarak nitelendirmesi gibi olgularla verilmektedir. Yetersizlik ve yolculuğa başlama arasında senkretik bir düşünceye sahip olan Keloğlan için yola çıkma, etrafını saran sorunları çözmeye ve bu sorunları denetim altına almaya başlamak demektir. Keloğlan'ın bulunduğu yerden ayrılışı annesi ile bağlarını koparması anlamına da gelmektedir. Çünkü Keloğlan'ın yeniden doğuşu için annesi ile tüm bağlarını koparması gerekir. Erkek ile annenin cinsiyetleri farklı olduğu için oğuldaki anne kompleksi saf değildir. Erkeğin karşılaştığı ilk kadın annedir ve anne, ağıkça ya da gizlice, kabaca ya da nazıkçe, bilinçli ya da bilinçsiz oğlunun erkekliğini ima etmeden duramaz; oğul da bilinçsizce annenin kadınlığının giderek farkına varır ve içgüdüsel olarak buna yanıt verir (Jung, 2005: 25). Çocuk, bu içsel kimliğini gizler fakat derinlerde yaşayan karşıt cinse özgü kimlik devam eder. Her ne kadar Keloğlan'ın bulunduğu mekândan ayrılış, somut dünyadaki bir görüngü olan anneden kopuşu simgelese de soyut dünyada olan yeni bir anne arketipinin arayışı iğerisine girmesine sebep olmuştur. Keloğlan'ın yiğitlik kazanımı için aşması gereken asıl engel, masalda pasif kalan ilk anne değil aktif olan ve oğlu olarak nitelendirdiği Keloğlan için türlü mücadelelere girişerek ölen ikinci annedir. Fakat ikinci anne de asıl annenin yansıtılmış gölgesinden başka bir şey değildir.

İnsan doğar doğmaz daha önce anne karnında işgal ettiği yeri yeniden kurma isteğine olumlu veya olumsuz sanrı aracılığıyla saplanıp kalır ve yaşanan doğum travmasını dramatize ederek tiyatral bir ritüele yani cinsel birleşmeye dönüştürür. Bu durum çocuklarda emme ve ısırma eylemleri ile kendini gösterir. Çocuk, anne karnına girmek için bu eylemi gerçekleştirir (Frenczi, 2015: 35-37). Keloğlan'ın dev karısının memesini emmesi ve dev karısının onu oğlu olarak nitelendirmesi yeni bir anne arketipinin teşekkül ettiğini gösterir. Keloğlan, ilk annesinde kazanamadığı erkeklik vasfını Dev Anası'nın memesini emerek kazanmıştır. Bununla birlikte Keloğlan'ın Dev Karısı'nın memesini emmesi, anne karnına dönüş çabasından başka bir şey

değildir. Yaşam karşısındaki zorlukları aşmak açısından bir sorunla karşılaşan Keloğlan'ın esasen dünyadan kaçış hislerine sahip olduğu ve dış gerçekliğe alışmada zorluk yaşadığı bu emme işleminden anlaşılmaktadır. Ben bilincinin oluşmasıyla anne ve çocuk arasındaki ortaklığın yavaş yavaş yok olduğunu söyleyen Jung, anneye yüklenen gizemli özelliklerin en yakın olası kişiye, örneğin büyükanneye yüklendiğini belirtir (Jung, 2005: 38). Benlik gelişiminden sonraki büyükanne görüngüsü masalda Dev Karısı'na yüklenmiştir. Keloğlan, içsel dünyasındaki anne saplantısından kurtulmak istese de karşılaştığı karşıt cinsten annesinin özelliklerini aramaktadır. "Annem olsa uyumadan bana baklava, börek yapardı, kuzu doldururdu." şeklinde bahaneler öne sürerek Dev Karısı'nın kendi annesi gibi davranmasını beklemektedir.

Bireyin benliğini keşfetme sürecinin hem birbirine karşıt hem de birbirini tamamlayıcı nitelikte olan iki ana bağımsız evresi vardır. Jung bu evreleri; benin güçlendirilmesi, temel işlev ve davranış tipinin ayrışması, uygun bir personanın gelişmesi yoluyla bireyin ortamına alışmasını amaçlayan *dış gerçeğe alışma* ve kişinin kendini, insanlığı daha iyi tanıma, kişinin bilinç dışında kalmış ya da bilinç dışına geçmiş olan özelliklere dönüşen *iç gerçeğe alışma* olarak ifade eder. İlk evre öteki yanımızı, karanlık yanımızı simgeleyen gölge arketipidir. İkinci evre ise ruh arketipidir (Jung, 2006: 69-72). Gölge, kahramanın kabul etmeye yanaşmadığı komplekslerini ifade etmektedir. Gölgenin ortaya çıkışı, kişinin kendisine ait olan gölge nitelikleri diğer insanlara ya da nesnelere yansıtmasıyla mümkündür. Kişiliğinin gölge yanlarıyla karşılaşmak istemeyen kişiler, onu dışarıdaki insanlara yansıtarak problemlerinden kurtulmaya, rahatlamaya çalışırlar. Ancak bu savunma mekanizması kişiye geçici bir rahatlama sağlamaktadır. Gölgeyle yüzleşilmedikçe problem devam eder (Jung, 2006: 70-71). Gölge unsurları, onların bilincine varana dek kişiye gaddarca hükmeder (Pearson, 2016: 243). Diğer yandan gölge yönümüzü tanımak, kusursuz olmadığımızı kabul etmek insana gereken alçak gönüllüğü sağlar. İnsanî bir ilişkinin kurulabilmesi için tam da bu bilinçli kabullenmeye ve saygıya ihtiyaç vardır (Jung, 2017: 94). Bu noktada Keloğlan, gölge yönünü kabullenerek kendini tanımaya doğru adım atmış ve statü kazanmak için Erler Karısı engelini ortadan kaldırmıştır. Masal düzleminde dev karısı, bir yandan anne arketipini yansıtırken öte yandan Keloğlan'ın yüzleşmekten korktuğu gölge tarafını yansıtır. Erler Karısı'na koca olmak için yola çıkan Keloğlan'ın, masalın ilerleyen kesitlerinde Dev Karısı'na oğul olması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Keloğlan, sosyal kimliği ile iç kimliğini dengede tutmak yani özündeki animayı dengelemek zorundadır. Bulunduğu mekânda annesine beslediği duyguları bastırmak zorunda kalan Keloğlan, bu duyguları Erler Karısıyla karşılaştıktan sonra gün yüzüne çıkarma fırsatı bulur ve böylece annesinin bir yansıması olan gölgeyle mücadele etmeye başlar. Gerçek şu ki birey, eyleme geçmeyi göze aldığı her defasında kendi gölge unsurunun bir parçasıyla bütünleşmeye zorlanır (Pearson, 2016: 242).

Jung psikolojisinde, bilinçdışındakiler bilince yükseldiği zaman bilincin egemenliğinde azalma olur ve böylece ortaya bir dengesizlik çıkar. Bu dengenin yitilmesi, bilinçdışının özerk ve içgüdüsel etkinliğiyle yeni bir dengenin yaratılmasına yol açar ancak bunun için, bilincin, bilinçdışından yükselen içeriği sindirmesi ve onu işleyebilmesi gerekir. Bozulan ruhsal düzenin birleşmesini sağlayan arketip imgesi ise bireyselleşme yolundaki son durak olan *Özben*'dir. *Özben*'in doğuşu, bireyin dönüşümü yani kendini gerçekleştirmesidir (Jung, 2006: 75). Bu süreçte kendi bilincinin farkına varan Keloğlan için asıl mekâna dönüş vakti gelmiştir. Keloğlan'ın ikinci kez yola çıkması masalda, gölgesinden bir kaçış olarak karşımıza çıkar. Keloğlan, Dev Karısı'ndan kaçarken kendi gücünün yetmediğinin bilincine varır ve iç gerçekliğine alışma sürecine girerek masalda ruh arketipini simgeleyen hayvanlardan yardım ister. Masalda sık sık karşılaştığımız yardımcı hayvanlar, insan gibi davranır, insan gibi konuşur ve bazen insandan daha üstün bir bilgiye sahip olurlar. İnsan ya da hayvan görünümündeki ruh arketipi, iyi bir tavsiye, plan ve karar gibi olgulara ihtiyaç duyulduğunda ortaya çıkar (Jung, 2005: 86). Masalda ruh arketipini simgeleyen hayvanlar aynı zamanda Keloğlan'ın iç dünyasının yansımasıdır. Artık Keloğlan'ın bireysel yolculuğunda iç gerçeğe alışma süreci başlamıştır. Keloğlan, Dev Karısı'ndan saklanmak için bahar mevsiminin, doğurganlığın, arınmanın ve medyumluğun simgesi (Eroğlu, 2018: 1685) olan kurbağadan yardım ister. Keloğlan'ın suyun içindeki deliğe gizlenmesi, anne rahmine dönme arzusunun bir yansımasıdır. Çünkü her türlü oyuk biçimi anne arketipinin bir tezahürü olarak nitelendirilir (Jung, 2006: 22). Bununla birlikte suya dalma eylemi, biçimlenme öncesine geri gitmeyi ve varoluş öncesinin farklılaşmamış dünyasıyla yeniden bütünleşmeyi simgelemektedir. Sular simgeciliği ölüm kadar, yeniden doğumu da içermektedir (Eliade, 1992: 181-182). Sembolik olarak yeniden doğumunu gerçekleştiren Keloğlan yine de gölgesiyle yüzleşmeye cesaret edemez ve Dev Karısı'ndan kaçmaya devam eder. Ancak bu doğumdan sonra Keloğlan, psişede bulunan olumlu ve olumsuz bütün yönlerini tanımaya başlar ve bunun sonucunda hem iyiliği hem de kötülüğü simgeleyen yardımcı ruhlara başvurur. Masal metninde karşılaşılan yardımcı ruhlardan biri de kaplumbağadır. Kaplumbağaya, fizyolojik özelliklerinden dolayı birçok sembolik anlamlar yüklenmiştir. Özellikle evini sırtında taşıması ve çok uzun ömürlü bir hayvan olması sebebiyle Türk inancında uğurlu ve kutsal sayılmış, devletin gücünü, koruyuculuğu, ölümsüzlüğü ve sonsuzluğu simgelemiştir. Bunların dışında kaplumbağanın; bilgelik, mutluluk, başarı, uzun ömür, ebediyet, yeniden doğuş ve diriliş, sabır, azim, umursamazlık, sakinlik, uysallık, asalet, adalet, ululuk, hak yememe, koruma, iyileştirme, annelik, doğurganlık, dayanıklılık, güç, kararlılık ve istikrar gibi daha birçok özelliği sembolize ettiğini görmekteyiz (Şimşek, 2016: 52). Kaplumbağanın kubbe şeklini andıran sırtı "gök" ve alt kısmıysa "yer" unsuruna işaret eder. Kaplumbağanın yer unsuruyla ilişkili olması dolayısıyla şanssızlık, sıkıntı ve zorluk gibi unsurları da ifade eder (Çoruhlu, 2000: 149-150). Masalda yer alan ilk iki yardımcı

ruh, animanın dizginlenemediğini ve Keloğlan'ın her engelde anne arketipini simgeleyen hayvana başvurduğunu gösterir. Kaplumbağanın annelik, doğurganlık, yeniden doğuş ve dirilişi simgelemesi, Keloğlan'ın tekrardan bir yenilenme sürecine girdiğini yansıtır ancak Keloğlan için gölgesiyle yüzleşmek çok zordur. Keloğlan'ın gölgesini benimsememesi bilinçdışında var olan eksikliğin bir sonucudur. Toplumda belli bir statüsü olmayan Keloğlan'ın kendini yetersiz hissetmesi, gölgesiyle yüzleşmesini engellemektedir.

Keloğlan, en son çare kirpiye başvurur. Kirpi, kötülüğü çağrıştıran bir yardımcı ruhtur. Dev Karısı'nı öldüren kirpi, Keloğlan'ın özbenliğindeki karanlık tarafını simgeler. Başlangıçta gölgesinden kaçan Keloğlan, psişesinde bulunan karanlık tarafını ortaya çıkararak gölgesiyle yüzleşmeye karar verir. Bu yüzleşme ikinci annenin rahmine geri dönüş ve tekrar doğum olarak gerçekleşir. Kirpinin vasıtasıyla karanlık dünyadan yani Dev Karısı'nın karnından çıkar; yeniden doğumunu gerçekleştiren Keloğlan, iç gerçeğe alışma sürecini başarıyla tamamlar. Hem dış gerçeğe hem de iç gerçeğe alışan Keloğlan, bireysel yolculuğunun sonunda benliğini keşfeder.

D. Sonuç Durumu

1. Delikanlıların kahvesine giderek Dev Karısı'nın kulaklarını gösterir.

a. Herkes, Keloğlan'ı baş köşeye oturtarak ödüllendirir ve Keloğlan'ı zengin ederler.

2. Keloğlan annesinin yanına gider.

a. Annesi Keloğlanı görünce sevinir, bayram eder (Boratav, 2008: 51-56).

Birçok erdemlerle donanmış masal kahramanlarının yanı sıra eksikleri olan masal kahramanları hayat serüvenlerindeki yolculukları sırasında olgunlaşarak tamlığa ulaşırlar (Işık, 2012: 3). Keloğlan'ın Dev Karısı'nın kulağını kesmesi, onun erginlendiğinin ve kendini gerçekleştirerek olgunluğa eriştiğinin göstergesidir. Bu süreçten sonra Keloğlan'ın son yolculuğu olan eve dönüşü başlar. Başlangıçta yetersiz olarak görünen Keloğlan'ın yerini "başköşede oturtulan yiğit Keloğlan" alır ve böylece yapılması zor işlerin başarılmasında toplumun Keloğlan'a bakışının önemli rol oynadığı ortaya çıkar. Çünkü insan, kendi güçlerinin ne kadar farkında olursa olsun yine de başkaları tarafından bunu destekleyecek şeyler görmek ve duymak isterler. Bu insan olmanın ve kendini içinde yaşadığı topluma kabul ettirmenin doğasında vardır (Dursun ve Torun 2017: 255).

Sonuç

Keloğlan'ın kendisini yetersiz görmesi ve yiğitlik statüsüne erişme isteği, onu bireyselleşme sürecine doğru harekete geçirmiştir. Kendini gerçekleştirmek için zorunlu olarak çıktığı bu süreç, onun bireysel olarak

sorunlarıyla yüzleşmesidir. Masalda ilk olarak Keloğlan'ın annesine bağımlı bir kişi olarak karşımıza çıkması onun davranışlarının altında yatan psikolojik etkenleri açıklaması bakımından önemlidir. Nitekim Keloğlan'ı harekete geçiren unsur ve onun yaşadığı serüvenlerin anne arketipi etrafında teşekkül etmesi bastırmak zorunda kaldığı animanın bir sonucudur.

Keloğlan'ın ortadan kaldırması gereken ilk engel, annesinin yansması olan masal da ikinci anne olarak karşımıza çıkan gölge arketipidir. Ancak Keloğlan, başlangıçta bu engel ile yüzleşmek istemez ve sürekli anne karnına geri dönme arzusunu bilinçdışında barındırır. Anne karnına geri dönüş uygulamaları; emme, deliğe gizlenme ve karın yarıp çıkma gibi çeşitli sembollerle verilerek masalın alt düzleminde aktarılmıştır. Keloğlan'ın gölge ile yüzleşmek için ruh arketipine başvurması onun öznel dönüşümünü gerçekleştirmek üzere bilinçdışıyla mücadele etmesinin göstergesidir. Başvurulan bu ruh arketiplerinde dikkat çeken nokta, Keloğlan'ın anne arketipi özelliklerine sahip olan hayvanlardan yardım istemesidir. Söz konusu masalda bir eksiklik ile yola çıkan Keloğlan, bu eksikliği hem aydınlık hem de karanlık tarafını tanıyarak ortadan kaldırmıştır. Yolculuğa çıkmadan önce yetersiz olan Keloğlan, yolculuktan sonra toplumda iyi bir statü kazanmış yiğit bir kişiye dönüşmüştür. Böylece toplumun algısı değişmiş ve Keloğlan yeni bir mevki kazanmıştır. Keloğlan'ın farkındalığının artmasındaki etken, bir eksikliğin giderilmesi ve kendi benliğini keşfetmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Keloğlan'a toplumun bakış açısının değişmesinde, Dev Karısı'nın kulağı bir sembol oluşturmaktadır.

Sonuç olarak masal metinlerinin altyapıları psikanalitik bir bakış açısıyla incelenirse çok çeşitli ruhsal imajları muhtevasında barındırdığı görülecektir. Keloğlan masalının incelendiği bu makalede, anlatıcının kolektif bilinçdışındaki ruhsal imajların masalı nasıl ördüğü görülmüş ve bu örülü kısımların masala yansıdığı cümlelerin tahlil ve tetkiki yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- AÇA, Mustafa (2018). "Bir Erginlenme Ritüeli: Erik Çalmadan Gönül Çalmaya". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(21), s. 29-35.
- BİLGİN, Nuri (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü- Kavramlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- BORATAV, Pertev Naili (1969). *Az Gittik Uz Gittik*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- CAMPBELL, Joseph. (2017). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. (Çev.: Sabri Gürses), İstanbul: İthaki Yayınları.
- ÇORUHLU, Yaşar (2000). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- DURSUN, Aysun, (2008), *Keloğlan Masallarının Tespiti ve Tasnifi*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DURSUN, Aysun - TORUN, Damla (2017). "Begil Oğlu Emren Anlatısında Kahramanın Sonsuz Yolculuğu", *Söylem Filoloji Dergisi*, 2(2), s. 250-266.

- ELİADE, Mircea (1992). *İmgeler ve Simgeler*. (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: Gece Yayınları.
- ELİADE, Mircea (2015). *Doğuş ve Yeniden Doğuş-İnsan Kültürlerinde Erginlenmenin Dini Anlamları*. (Çev.: Fuat Aydın), Ankara: Kabalıcı Yayıncılık.
- EROĞLU, Mehmet Ali (2018). "Kızılderi ve Kıyafetler", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), s. 1678-1694.
- FERENCZİ, Sandor (2015). *Psikanaliz Açısından Cinsel Yaşamın Kökenleri*. (Çev.: Hüsen Portakal), İstanbul: Cem Yayınları.
- GÜROL, Ender (1977). *Carl Gustav Jung*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- IŞIK, Neşe (2012). "Türk Masal Kahramanlarının Yolculuktan Olgunluğa Değişim Süreci". *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 200, s. 1-18.
- JUNG, Carl Gustav (2005). *Dört Arketip*. (Çev.: Zehra Aksu Yılmaz), İstanbul: Metis Yayınları.
- JUNG, Carl Gustav (2006). *Analitik Psikoloji*. (Çev.: Ender Gürol), İstanbul: Payel Yayınevi.
- JUNG, Carl Gustav (2017). *Keşfedilmemiş Benlik*. (Çev.: Mert Hüseyin Ergül), İstanbul: Erasmus Yayınları.
- KASIMOĞLU, Seval (2017). *Binbir Gece Masallarında Kahraman İzleği-Şehriyar'ın Farkındalık Yolculuğu*. Ankara: Ürün Yayınları.
- MARETT, Robert Ranulph (2018). "Psikoloji ve Folklor". *Millî Folklor*, 30(118), s. 145-159.
- ÖNAL, Mehmet Naci (2011). *Muğla Masalları*. Muğla: Muğla Üniversitesi Yayınları.
- PEARSON, S. Carol (2016). *İçimizdeki Kahraman-Yaşadığımız Altı Arketip*. (Çev.: Semra Ayanbaşı), İstanbul: Akaşa Yayınları.
- RATNER, Carl (2014). *Kültürel Psikoloji, Kültürler Arası Psikoloji, Yerel Psikoloji*. (Çev.: Serra İçellioğlu), İstanbul: İKÜ Yayınları.
- ŞİMŞEK, Esmâ (2016). "Türk Kültüründe Kaplumbağalarla İlgili Efsaneler Üzerine Bir Değerlendirme". *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 4(10), s. 51-63.
- ŞİMŞEK, Esmâ (2017). "Türk Masallarının Millî Tipi: Keloğlan". *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 5(11), s. 41-57.
- TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.